

Соколёнок

2/2020

март-апрель

Лачын

ДАГЪЫСТАН РЕСПУБЛИКАЙН КЪОНИ ВУЗЕЕ СА ЙАІХХЪЕ КЪЕККАН УШАХАРШЫН ЖУРНАЛ

ГЪАМЕЕБХЪАЙН 75-ЪЭСЫН СЕН

Гъайни сен Майни 9-чил` ХаІбни Ватанни даІвъээ гъамувхъайн 75-ъэ-син сен быкырехъе. ДаІвъийн йишди халкъыс, йишди торпагъыс хаІтда зиянбы ады. Мани даІвъийн йишди оІлкайни хъебцІал миллион инсанна ыІмыр вукку. ДавІъийн ыІхийн ярабы гъаІшдед гъала юг хъыхъа деш вод. Манчыхъа илдякы, башарийятни душманарше мед дюн`йел тезе-тезе даІвъийбы къудокан гъаъа вод. Нени джаб халкъыс дюн`йел эб кІявъий ыккан деш вод. Агар дюн`йейни гыргыни халкъбыше хыл-хыле аххъы джон сес аІршеехъа гъыхъар гъеъээ, са гъаманке даІвъийбышда кок къацІаакІванас мумкумба вухъес. ГъаІйыф ки, джаІмаІгъаІтбы джони

чІакІынбышылхъа инанмышеебхъа менни миллетбышда эб кІяаъас оза хъехъевод. Садджугъамбазийвал`ын гын дюн`йе гъиваджес вод. Зорака сана нен джад халкъ джос таабе гъаъы, идаара гъаъас мумкум дешда. Фашистяршысыб йишди халкъыке джос нукарар гъааъас вуккийкынийнбыний. Анджах аІдаалатын сура аххъийни, Ватан къорамышааъани Советни халкъын манбы джигайлхъа гъавъийнбы. Шы мани Ватан гъивааджийни, гагъраман инсанааршыс гъамбашийс борджлуба воб.

Йишын аІзизин ветеранаар! Вушун гыргынбы гъамеебхъани 75-ъэсди сеника сана таІбрик гъааъанбы, шос джанана сагъваала, йикІена шадваала аІрзу гъааъа.

Гъарын Халилна дих Ибрагъимовын 95-ъэсын сен

2010-ъэсди сенни мартыни вуза филология ылымбишда дохтур, профессор, академик, аКел`нана ахсаххъал, талантнана публицист, шааир, язычий, геергыИрмаIтыкана маъаллим Гъарын Халилна дих Ибрагъимовын 95 сенний быкырхъес.

Гъарын маъаллимдын йишди халкъыни оIгеедын хидматбы хъадхъийка таамихъес деш. Мактабни маъаллимийвалиле академикни мартабеехъа джуни биллик-баджарыгъыка илхъечIуна Гъарын маъаллим 300-ле гъеххани

ылымни макъалейна муIаIлиф вор.

1995-ъэсди сен Гъарын маъаллимее йыхъбышыс аIлифба одкIун. АIлифбака сана йыхъбы ишыгъеехъа хъигъеебчIы.

Йыхъбышди тарихее цIетда ед`ни мизейл`ын кIазет къайкий Гъарын маъаллимни къавджийни хаIбни ишина натиидже воб. ГъаIшде шахъа ед`ни мизейл` кIазет, телеверилишбы, радио ва журнал вод. Гъарын маъаллимее мактаббышее ед`на миз илгъевчIес одкIунийн китаббы йыхъбышди балабышыс энке хаIбна подаркIа воб.

Гъарын маъаллим гъаIшде йишди аIрее дехъеейыр, мана къадир ваацIани йыхъбышди йикI`бышее гъамбаше ахвасда. Манкъвее йыхъбышди аIдаIбийятее, публицистикIее, мизейн языкын формабы хаIдхъабийни ишее къаледчуйн кIоран из мыса джад гъаккалас деш, чунки языкыка одкIунийн къылынджыкад къайшес ээхъе деш.

Ватан

Ватан ед`ике ухвийн хав водон,
Ватан дешинкъухъад, иманыд дешин.
Ватан, гъу илгъан хъян водон,
Хаа хъян дешинкъухъад гъирйатыд дешин.

Ватан дек`жин, ед`ин тербийе водон,
Дек`, ед` хъидваацIанкъухъад йикIид дешин.
Ватан ед`ее зер гязан сериндж водон,
Няк илд`бгъуйнкъухъад такъатыд дешин.

Ватан ацIал` аляатIуйн мактаб водон,
АцIаал` дешинкъухъад джигарыд дешин.
Ватан достукан гъаIкен муIгъуIб водон,
МуIгъуIб дешинкъухъад ахырыд дешин.

«Лачын» журналын коллектив

СУЛАГЪНА МАЇЪНИИ

Йизда гаде хаїр хъыхъа,
Хь`ебилле сен вод дегье.
Гъар карал` къанмышехье,
Зас суїлгъ ыкканва, эйгье.

Зас байдах алишцева,
Хуїваї эхъа адийка.
Гагъ аїхъаїна, гагъ гешце,
Достура вор вудж джека.
Парадеехъа ааїс ыккан,
Чаїраїни байдахыка.

Адеейыр саъы-хъаъы,
Гийгъал джус дацїбы гъаъа:
– Ай йизда лачын бала,

Уфтанна дарчын бала,
Йишди аїзиз Ватанна
Азад гогарчын бала,
Къийхъа йишди Ватанын,
Водун энке хаїдын йыгъ.
Къийхъийни йыгъыл`, бала,
Ватаныс уївхуї верыгъ.
Аххъе хылеъад байдах,
Гъакїне гъу парадеехъа.
Гъайна Ватан вушда воб,
Геледжагъ водун шохъа.
Са хыле аххъе байдах,
Са хылеъаб гогарчын.
Къийна шу суїлгъ гъиваджее,
Къийхъа вод дюн`їе вушун.

ВЕТЕРАНААР

ГьаИшде шу лап кЫл`ба воб алягва,
Няасне шу сейрак вухьа ветеранар?
ГьыИрмаИт израИт шол`меega шы гьааъа,
Няасна шу сейрак вухьа, ветеранаар?

ДяИвьээ хаИтда дагьамийваллабы къаджы,
Джанеени дердбышике илгъеебчЫ,
Фыкрырее ихъмаххъа, гьаИшде игъеебчИе,
КъаИсвалееъад уцIур гьымааъа, ветеранаар!

ХаИтда шагьарбы, хиваар батмышхъа,
Сел`хьинне чIийеле эб ахмышывхъа,
Душманаар батмышавъу, шунаб шадеобхъа,
Зулумыка, зиллетика игъебчИийн ветеранаар!

Шол`меega джан гиххъы ватандашеерше,
АИзизни чоджеерше, гьамыд баджеерше,
Хъахъалийбы, турсыбы гьаъы едяарше,
МыкIал`ыс мысвал`ыс ооIбхийн ветеранаар!

Самолетбы хаИйбышее илеедахани вахтал`,
Окопееенче иляаккы оIххъаИни вахтал`,
Пулемеътни топаке ыIхийни вахтал`,
КъаИраман байдахыл` хыл`нан ветеранар!

9-гъэсын Май вушун аИзиз йыгъ водун,
Душман быIркъ хъаъуйн шадын йыгъ водун,
Деккяаршин, едяршин горушын йыгъ водун,
АИзизинбышикIле коодже, къивийхъе ветеранаар!

Вушда загьмаИт нениджаб ватал` аИлгъааИс деш,
Йишда Ватан душманыхъа хъевлес деш,
КъаИгъраманда алгъаасын вушун сес,
Табрик гьааъа, къамеехъайин ветеранаар!

ДУ ЦЫЦИАЪА КЪОМАЪАД, УФТАН ЯЗЫЙНА УСТАД! ТАБРИК ГЪАЪАНА!

Къурбан Омахановун 50 сен быкырхъа.

Гъайни сенни февральни 11-ил йыхъбышда доюкана прозаик, шааир, публицист, журналист Омаханов Къурбан Загъирни духайн 50-тэсын сен быкырхъа.

Къурбан Омаханов шааир-прозаик ворна. Манкъвее хылехъа къалам алябты мее, джуни идхъынийбышын акка цетда поэзийелхъа аахъы. Гъала шавукле джар шааир хъинне дяцлани Къ.Омахановын шеирбы «Нур» кIазетее хъыгъааI гидгъыл мее, гыргынкъукIле ацIахъайн ки, йыхъбышди поэзиейс тезе са хаIневуб хъигъевчу. Шааирын «Йизда ЦIаIхий», «Ватан», «Йыхъбышда батIраала», «Юрдулхъа саваалесынбы» ва медын шеирбы хъаIдхъыйнкъаI, мани джуваббышди хъодкувалилхъа дегъе йишын шакбы ахва деш. Ватанылхъан, миллетилхъан муIгъуIббаIт шааирни шеирбышда кок воб.

Шахъа эгъес ээхъе ки, прозаика мачхулеебахъенбы дешынбы. Са Къурбан Омахановее гъин йыIкыIн юк джуни мыгабышыл` цыцIаъа вод. Са тетIека юхъан ээхъен дешвахъе эйгъен. Анджакъ К.Омахановни асарбышка сана йыхъбышди прозаини багъеехъа юхъан хъады. «Сувабы цIайее», «КIаарна бахт», «Джурайн языбы» гъини багъын тетI бы ыхъа. Гъини повестыбшее хъ`ебни даIвъийн йыхъбышди хизанбышеехъа адын дердбы, аджыбы авторее йикI гедхъан къаламеехъа алятIу вод. Ман языбы хъаIдхъый летти, даIвъийбы къудокан гъаъанбышыле йишын йикI бы айкIан ва шы гъаIшдийни саакитни йыгъбышда къадир ваацIоохъе гивийгъал.

2015-тэсди сенни июнни вуза цIаIхъбышда (йыхъбышда) доюкана шааир, прозаик Къурбан Омахановун «Джурайн языбы» донан китаб чапыке хъигъечIу. Китаб Дагъыстанни китаб къеккани идаарайн (Дагестанское книжное издательство) саъы ва чапыс гъаззирааы къайкы вод. Гъин шааир ва прозаик Къ. Омахановун къоIдтэсын китаб вод. Цетдийни китабее авторее цIаIхъбышди (йыхъбышди) фольклорын шалхъа гъидхъырийн хабарбы, шечIбы, симгъырийбы, оюнбы ва адатбы саъы вод. КъоIдтэсди китабеехъа авторын идхъынийбышка мачхулехъени сенбшее къаламеехъа алятIуйн шеирбы, хабарбы ва повесты гядкIу вод. Йыхъсумни мизейл хъаIдаIхъаIнбышылхъа гъидхъырийн гъин китаб цIаIхъбышди (йыхъбышди) прозаин цетдийн нубгар вод.

Повестыбшее ва хабарыбшее къаламеехъа алятIуйн гъаадисебы заманай-

ниджурбаджуртаарыхбышыс – Кавказни, Хаїбни Ватанни ва Афганистанни даївїйбышыс ааїдда ихъееїд, автор гїняа хъетїан масалебы – югваалайи писваала, муїгъуїббаїтий улєкїле къидеджуй, вафаака ыхъайи хааинїваала ыїмырєе гъамбаше хъызаханбы вод.

Къурбан Омахановєе цїаїхбышди (їыхъбышди) прозайни саїгъиїфєехъа джун ду къизилени гъаїрфбышка сана одкїун вод. Мана йишда, эгъєс ээхъє ки, цїєррийна ед`ни мизел проза оокїанна профессионал язычий ворна.

Шы умуд гъааъана ки, шааир-прозаик Къ. Омахановєе гъини одкїунїйбышка сана къалам чїийєлхъа гивхъєс деш, ва манкъвєе шы джуни

тезени асарбышка сана меб шад гъааъасынбы. Гъини дагъамни, анджах шарафнани аїдаїбийятни йаїххъаї шы гъини джегъил` шааир-прозаикїыс угъурбы аїрзу гъааъа, къаламыс Аллагъєе къудрат гъєвлєнава эїгъє.

«Лачын» журнални коллективын Къурбан маїгъаллим 50-гъєсди сєнни юбилєйика сана йикГ`єєнчє таїбрик` гъааъа, джус джанана сагъваала, йикГ`єна шадваала аїрзу гъааъа. Вас угъурбы, Къурбан маїгъаллим! Къалам гъамбаше экїба вухъєна!

*В. Гъамзаєв – Россикїни
язычєершини Иттифакъна уїзву.*

НАІХУІБІЙ САМУР ДЕРЪЯГЪЫЛХЪА АЛИВКУ

Ман кар са аваала заманайл` ыхъа. Кавказни сувабишыл`, гъицїайгїарни хаїйбышик авуб, кїатлени думайл`, тїєтГ`бышдийий кабаабышди аїрєє кїыл`на гома едике вухъа.

Мана дюн`їєлхъа хъабы мєє, манчын Едике – Чїєєкє хъийгїан:

– Йизын ду бес гъуджон водун?

– Зынай дек`кєє мислягъаїт гъавъу, вас Самурва ду гъуву, – джаваб хъєлє єдєє.

– Бєс йизда дек`вущуна ворна, – мед тїєпєє (ушакєє) хъийгїан?

– Гъамахъа иляккє, – манкъвєє аїкъаїнана дєра гъаагъа.

Чолни оохъани єтякыл`, Самур дамайн мыртааршын сєс къийхъєни джигєє, мармар хъиннєєна, джагъаврана даххъа папах гъавгъу, кїуняхани йивааршикєий тїєтГ`-тїєлєнани къаїджалбышикє къаатїуйн лит` аляты, къуфыка Шагъдагъ – сувабышда паччагъ, джуна дек` илєрзул` ыхъа.

– Ассалам алейкум дих, гъу едике ыхъайни йыгъыка таїбрик` гъааъа! Шагъдагъын Самурис салам гъоолє.

– Закїлє гъинчє къєдже водун, наїхуїбий гъу дєрайлє кїєна къадабхъун хъоол. Гъу валхъа гомабы, хурин дамабы сагы хаїбоб хъоохъє, гъамыб йыгъна гудж гєли-гєли маїгъкамуб воохъє. Гъу мыртаара сєсєка къал`кїяъа хивааршыни янылє илгъєвчїу мигъманыйвал`ыс Хазарысахъа воб телєсмишоохъє.

– Хазар вущунє ворна? – хъийгїан Самурин.

– Мана деръягъ вобна. Дєкєє манчыкїлє манва эїгъє, – джаваб хъєлє єдєє. Манбышда къоїїрє авалийн мигъманаарий достаар вобунбы. Анджах, Хазар дайийхъад хаїтда дубу водунбы. Аваала заманайл` Европайл` ва Азиєйл` єшємишєхъєни миллєтбышє манчыкїлє Магърибыл`на, Машрыкылна, Версаний, Фарсааршына, Туркменааршына, Аварбышда, Эрєтна,

Сальянна, Бакуйна, Табасаранна, Апшеронна, Гилянна, Хорасанна, Хвална... эйгье ыхъа. Манчыхъад хъоцІалиле агъаллан ду водун. ГъаІшде манчикІле Каспий эйгье. Зас ва йыгъни дек`кис гырдынчиле хошда Хазарва ду хъайле.

– Засыд ман ду къабылехъи, – телесюгра хизанни мислягъаІтеехъа Самур иккёоче. Ед', гъу бес зака сана дерайле кІена хъадеехъванасдане?

– Дих, зынар, декир вака сана гъамбаше саджигее вобунбы. Гъу инджимишхъана вахт вухъес деш, гъу Хазар даее, чоджаарше, йичубыше – ЧИЙЕЙНИЙ Сувабышди ушахаарше гозетяъа ворна.

– Бес йизди чубабышыний йичубышын дубу гъуджон водунбы?

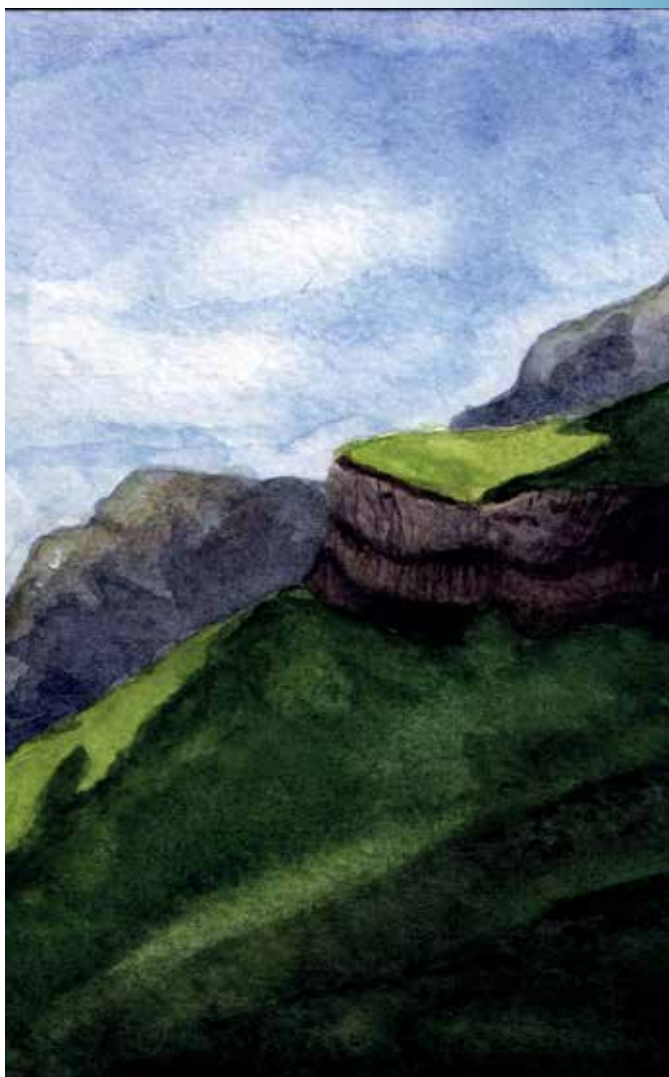
– Манбы хаІпбаІ вобунбы. Санкъун Волга. Мана лап хаІбна, кІорана вобна. Манчыле гъайре Хазареехъа чІакІын дамабы Астра, Атрек, Горган, Кума, Кура, Къусарчай, Рубас, Седждруд, Сулак, Терек, Уллучай, Урал ва лап хурын дамабы-Шура-Озений Эмба гёдацце. Хазарыс шу геед ыккан водунбы, манчыхъа гора, манчын шу мигъманна адлес гъамбаше гозетяъанбы.

– Манке зы къадахъванасе? – телесмиш девхъа, деккинийи едини акъвеехъа иляакы, къайебышди аІреенче мыртаар къал`кІяъа къадахъван авайкІан. Мана геер югна, гъуІрмаІт дек`кинайий едина гъивааджена дих ыхъа.

– Дих, югна йаІхъ вухъена! – джек`кее эйгье.

– Къадаахъвне, Аллагъее гъу гъувааджена.

Самур къадахъван авайкІан. Дек` – Шагъдагъын увгыйн хъинне, манчын чилхъа хурун гоманы саъа, хаІб хъоохъе, такъатеехъа хъабайле. Едее – ЧИЙЕЙН тапшырмыш гъатыйн хъинне, манчын чини йаІххъаІ хъызаахыйни инсанааршыс, чолбы-

шыс, багъбышыс, дирингбышыс, сюрыйбышыс, шитІяаршыс, ваІгъций гъаІйванааршыс, балугъбышыс чин хъян гъеле.

ХаІм абкІын, йыгъ адкІын суІп ачмышехъенкъаІ манчыни улепбышди гъихъа лагарна, къуІмаІна, хаІбна деръягъ хъугъооче.

МанчыкІле вудж хъоотІалан сес кыйхъе: «Самур! Самур!»

Мана дек`кини суралхъа саркІыл` ва едихъа иляккы, шадхъа эйгье: «Зы гъайняа ворна, Хазар дайий, гёбацце воб деръягъеехъа.

– Шу къоодже вобунбы закІле, – эйгье Шагъдагъее.

– Йизда гыранна, зынар гъамбаше вака ворна, – кІыл`ни сесека едее эйгье.

МадхуІн меххван ахыр, кІыры гъувуйнкъусыд – хайыр.

ВЕТЕРАН

(Дюн`йейни даВ`ыйна ветеран
Адил ГьаЙдаровус к`абсыр)

Сувани коксее`ар, алинни хивее,
ГьаИштийле АИраИныл`, вудж Сувагылее,
Шенке эб к`яа`ани дав`ыйбышыке,
Хаатирабы эйгье шас Адил дайее.

Х`ыйг`ынее са дерягь даВ`ыйбышыке,
Кокси к`едже дешуд медалбышыке,
Гьамбаше челлякра к`аджесда шок`ле,
Эскерар гьаа`а воб шыгыртааршыке.

Ник`еейыб даВ`ый воб к`оодже джук`ле,
Танк`ывуд оох`а х`оо`И, автомат хыле.
Х`идаИркыИн г`ыйг`ан аа`И, бияван чолее,
Ул` аах`ы, хаа ворва йик`И раг`аИт х`ехье.

Акъвее`аб даВ`ыйна джаб шикыл` вух`а,
Са дерягь шадваала акъвее`аб вух`а,
Хабарбы гьа`анк`а`И, зак`ле к`айх`ыйнбы,
Горушбы хивыни к`лубее ых`а.

Гаф гьаа`а: гьар джуваб ялавий, ц`айии,
Быкырын йыгь дав`ээ, хаИмде к`илдябк`ы.
Гьамбаше х`ыйг`ынийн, пулемёт няабий,
Берлин алябт`ы джо хаИм-йыгь к`илдябк`ы.

ДаВ`ыйке увг`ыйни эпизодыка,
Хабар гьав`ый летти, улепбы наг`ее.
Увг`ыйн: «ДаВ`ыйбышке зы х`игьеч`уна».
Элис мугьуИббаИтний, йик`ее Ватанын.

Аидейна хабар

КыиДимийни хылийни са хаИмде, невабы дегье джони оюнбышке авцIу, дидейни гыИхыйъалла са-байле. Джона дидей ХаIбни Ватанни даIвыйна ветеранный вор. Манбыше дидейке хааиш гьяъан ки, джос даIвыйни гьяIкIее са хабар гьееъэдджын. Дидей са кьатасна фыкыреехъа айкIан. Хыйгъа кокси гяцIына агъ цыцIавъу, авхъани сесика хабарыс гийгъал: «Ай йизын азIизин невабы, зы гьяIшдер инанмышехье деш ки, зы мани цIайеенче наIхуIр кьатдирхъынва. Гееб дагъамна вахт вухъа. Гыргына Ватан кьорамышааъас оза хъыхъа ыхъа. Хиледже инсанар давъээ гьабтIы, хиледжебыб йыIкьяIл мыссыхъа ва мыкIаалике гьабтIы. Анджах дагъамийвал`бышхъа илдякы, шы гьяккее гыхъа абкIын, душманын йыIкь гьяквар гьяъы. Анджах давъээ хааинар, Ватан масса гьооленбыб кIыл`ба деш вухъа. Зы гьяIшде шос манбышди санкъуни гьяIкIее хабар гьяаъас.

Са йыгъыл`шы гьуIджумысний гьаззироохье. Сайыр эскераршына са зас делес хъыхъа, зы кырагъылхъа хьойтIал. Манкъвее закIле эйгъен: «Агар вас кыйхъа гьуIджумыс ыIххъаIс декканхъее, манчыс чаара вобна». Зы гьини бирданни калмабышыле хьорсун ахва. Гыргын полкI гьуIджумысний гьаззирехье. Са

джар инсан йыIкьяIл ахвас дешдий. Гьини инсанны фыкырее гьуджоо ыхъай ацIахъесди мее, зы манкъуке хъидгIын гьяъан: «Вас гьуджоона гьяъас ыккан? Гьуджоона йыгъни фыкырее вод?» Мана шал`кIыра гьеленбы вобеева гьиняхъа-шахъа иляккы, авудни сесека эйгъен: «Захъа са пIлан вод, анджах манчыни гьяIкIее гьу шавукIле джад иммейгье. Ман кар йыгъни гIалеенче хыйгъечIее, зынаб, гьунаб трибуналеехъа гьевлес. ГьяIшде зал кIыра гьеле; зынайи гьуна госпиталеехъа ааIс вуккан». Зы мер нишыл джар кьанмыш дехъа, хыйгIанан: «Шы наIхуIбна госпиталеехъа гьабкIас? Шы, гьуджоона, вукIаранбыне?» Мана, мер гьиняхъа-шахъа иляккы, эйгъен: «Зы йыгъни хылес гул`ле уIвхаIс, гьунаб йизди. Манчикаб шы ааIсынбы госпиталеехъа. Шааъаб раIгьяIтба кьялябкIасынбы». Манкъун джуваббы йизди мее гьаман мее гозет гьидьянбы ыхъа ки, зы са кьатасна хьорсун ахва. Манкъус хъелесын закIле джуваб идяакен. Зас ыккыйкынна мана Ватанна хааин хьинне гьяIшде джар кIамандирни хыলেখъа хъелес. Анджах боIгътаные хъаIркыIн, мана фыкыр вукIулеенче хыйгъаагъана. Манкъвее эгъес аIхаIйи ки, мана йишди кьоIнкъуна мыIслаIгьяIт вухъа. Зы манкъулхъа оIтмишхъа

гъуурава хылека ишаара гъаъы, манкъуке къырагъылхъа хъехъе.

Маниса йыгъни мичЕеб чакба йишда гъуджум гивийгъал. Гыргынбы анопбы тарг гъаъы, оГеехъа авайкІан. Гъини достее залхъа ишаара гъаъы, кІанени менни анопеехъа къойкІал. Ва сайыд закІле къеджен ки, манче явашда-явашда джун хыл`юд алхъааІ. ЗакІле къаджийнкъаІ ки, манкъвее гъалаб джунни писди фыкырбышке хыл`цІыцІавъу дешуб, гыІрс ыІхийхаІ вукІулеехъа. Ватан дареенанкъаІ чилхъа йыІкъ сакІал гъаъийни гъини инсаныхъа дегъе йишди нукънел

ешемішхъесда гъуІкьукъ дешданий. Хыл`кІяххъы безмишхъа, зы няарийва мана гъойзар мее, гъини хаанее джус лайыкъна пай алябатІана. Зы гул`ле манкъуни лигеенче алгъавгъу».

Ман джуваббы увгъу, дидее йикІеенче кІорана са агъ цІыцІааъа. Шас къанмышхъайн ки, дидейс даІвъийн ыІхийн ярабы гъалад юг хъеедхъа дешуд. Шы мани хабарыле хъийгъа дидейс гъалаб геоб гыІрмаІт гъааъа гивийгъал. Йишди улее мана Ватанни даІвъийни гагъраманылхъа сийкІал.

ДАІВЪЙИИ УЦІУРБЫ

Ай гьамбазар, хаІдни дяІвЪийн уцІурбы,
 Са-сана йикІел` хЪооІ кЪийна зас манбы,
 НаІхуІдна зы манбы кІеліхан гьаЪас ?
 Са-сана йикІел` хооІ кЪийна зас манбы.
 Йишда макІсад вухЪа воб кЪувва саЪас,
 Ватан фашистааршике азад гьааЪас,
 Ши гьам вухЪа, дяІвЪий кЪатдивхЪанаЪас,
 Са-санна йикІел` хЪооІ гьаІшде зас манбы.
 Сандамирни плацдармейн савашбы,
 МааЪад ыхЪайн, хаІтда – хаІтда кЪурмабы,
 Ши алгЪавгЪийн Висла, Одер дамабы,
 Са-санна йикІел` хЪооІ кЪийна зас манбы.
 Укарийна зулмыке кЪатдихЪан гьавЪий,
 Польша фашистершике азад гьавЪий,
 Германиейл` фашистер есир гьавЪий,
 Са-санна йикІел` хЪооІ кЪийна зас манбы.
 Гьар сурален кЪургЪушунын долубы,
 ОогЪанче кІааІн снарядбы, бомбабы,
 ГётхЪунийн шагЪарбы, хиваар, убабы,
 Са-санна йикІел` хЪооІ кЪийна зас манбы.
 Хеббанан гьамбазаар вухЪайн дявЪээЪаб,
 Фашистершикани гьичобкуреЪаб,
 Шил` кутер, гьабтІыйнбы йизди оІгееЪаб,
 Са-санна йикІел` хЪооІ кЪийна зас манбы.
 Хьулейре етимаар, сипІырерне вухЪа,
 Ниманбыне гьабтІы эвленмиш девхЪа,
 СагЪын джан шил` кут`хЪа, инвалидар вухЪа,
 Са-санна йикІел` хЪооІ кЪийна зас манбы.
 ДяІвЪийни аджийке засыб пай вухЪа,
 КЪоІни геранна зы яраламышхЪа,
 Фрицни гуллейке инвалид ыхЪа,
 ЫІхнабышин ыкІар гьаІшдед хЪооІ вод зас.
 Манбы никІык` кЪедже, фыкреар эйхЪе,
 НякІ гьиху, бирданра, мер мыгЪыр хЪехЪе,
 КІел`дийхан мысаджад, йе джура дехЪе,
 Са-санна йикІел` хЪооІ гьаІшдед зас манбы.
 75 -сен Победайн мубаракда ыхЪен,
 Гьам вухЪайн йыгЪ гьар сен шос шадда хЪален,
 ДяІвЪий девхЪа дюн`йел` суІлгЪий диндж ихЪен,
 ГІынишике гьаман аІрзу гьаЪа шос.

КАТЮША

Катюша гъу ярах водун,
Ыгъдибарнан ярах водун,
Ыгъдибарнани хыле водун,
Гъаракат гъеъэ Катюша.

Къудузни фашистааршылхъа,
Душманаарнани джигайлхъа,
Акопий сангарбышылхъа,
Серрасда эгъе Катюша.

Сангарбы дагъылмышхъеджын,
Маабын фашистер гъабтледжын,

Пехотайс йагъхъ вухъеджын,
Душманаар хъивчлес Катюша.

Катюша текба деш аахвас,
Тейярачее кумаг гъаъас,
Душманылхъа бомба кляъас,
Шас гъуджумыс кумаг гъелес.

«Катюша, шы гъаззир вухъа,
Одер – дама алгъаагъас.
Гъунаб югба гъаззир вухъе,
Кумаг гъеъэ гъунад шас!».

4 феврал 1945 с

ТОҒБАҒИ ХЪОБТУҒИНИ ЗАҒБИНА ХАБАР

Куб-сив ғаана бенде са йыгъ манзик къалебчы,
Шейтаныл` алдамышхъа, мейханеяхъа фал` абчы.
Шараб хъету мее мизейк`, ғааа гиргъыл вай-шиван:
«Бынагъеяхъа зы ичту, манчыхъа ихъес диван.
Ул` мыссына шитГ` хьинне, йикГ`ее алихы ғавас,
ТаҒбеғна ғарна дене цянклеена ден вухъа зас.
КааҒбаҒ дегъе йизда деш, аҒбаҒна воб зас мана,
Манчыс лайықра дешда, зы аххъыхъее мейхана.
Фелякни хаҒнебыше эгъеккы залхъа къаргъыш,
Заке авара ғааы, иманва кар аху деш.
Няхъа достаар? Гирхъу вор гыргынкъуни улеке,
Зы гирхъуин мейханабыд ғалад зайеедхъа заке.
Тарг ғааасий гын дюн`йе, къаледчу тоозий мыҒкъ чис,
Чийел оодун мыҒкыҒн тооз хъидетҒайи этиакыс.
Таалейни хылека зы бейкарабышка сарчу,
Инсаф дешди фелякын мейханеяхъа дагъерчу».
Адамийна дерд къавджу, джанеяхъа язух абы,
Пердаини йыҒбаҒле са джаван гадейн сес хъады:
«Иммейгъе, йыгъын дердбы фелякни хылеенче хъоҒ,
Гъу хьинеена ваҒш-аазыр, ненкъуна джаб деш воб гъоҒ.
ТоҒбаҒин аккабы кете, раҒгыҒмыка вор Аллагъ,
Джуни оҒее нагъыка гъу гъоогъле йыгъна бынагъ.
Дердее, пешманра къаджее, илгъоочле бынагъбышле,
Дешхъее хылепбы айтҒыл гъу хъыккекка манбыше».
ЧаҒв чолее окҒ обхъуний, инсан вор, деш воб джомуш,
ХаҒйбышеяхъа илхъечле, хааҒ воб шакарна къамыш.
Мург ғымааа, къилмехъа, кар сааа озреджын джан,
Гъу кар дешди дюн`йелхъа заҒаз дена ымайҒан.¹
Нишысна нагъбы кҒааа, къалечче он алеччуй,
Нишысынна вас гын някҒ, зулматеехъа йикГ` кҒеччуй?
Агар шени нурыкҒле гъу орзул`, къаджее никҒее,²
Аквалхъа перда абчы, дигулехъе улеке.
РыҒгъ ғаазирда йаҒхъ аҒлғааҒс, хаҒм хыле воб, Низамий,
Оза хъихъе йаҒхъ гъоогъре, къатҒас мее джанан чемий.

Урусни мизейле йыхъ-сумылхъа саакҒал ғаавъуна – В.Ғамзаев.

1 Шени дюн`йелхъа заҒаз сааий – хайырхагъ, югун ишбы къаджий. Гъу гыняа нимеений сувааб къазанмыш ғааы, са ман меейыб йыгъна дженнетеехъана йаҒхъ ачыҒба вухъес.

2 Шен нур – Илягъийн нур

Далална хабар

Са хивее ыхъана са къаьсада Гъаьсан дидей. Манкъухъад ыхъайнбы са биссийий, са дадал. Йыгъбышди са йыгъыл` Гъаьсан дидей члалагеехъа осбы аллес гъайкъанна. Йыкъыгъийна вахт вухъа мее биссий эйсийс охъанасын кар ана йаьхъыьлхъа хъыгъоочлена. Манчин дадалыс тапширмиш гъаьан, сыьваллай абы гъу алдамыш гъаьас вуккийканас, негагда акка ачмыш гъымааьа. Биссий хааке сабара гъырагъламыш вухъа мее сыьваллай абы къулесхъа хъывхъа маьгъний гъаьана: «Ай дадал, уфтанна дадал, са къулеле гъоозуре ле, зы вас сук абы воб, манчике са дад гъеъе ле...». Сыьваллайн сес къайхъы мее, дадал къулелхъа илхъевчлу ман ачмыш гъаьан, сабара манче илляаккана. Сыьвалйн экъба дадал чалмышавгъу, члалагни суралхъа къадахъанна. Дадалын гъаьрай гъавъу

мее, биссийкьле аьлахъен, сыьвалйн дадал авхъу вухъай. Экъба хъадабхъун биссийн дадал къатдивхъан гъааьана. Хъыгънийни йыгъыл` мер Гъаьсан дидей айкъанна ишилхъа. Биссий манкъус охъанасын кар ана авайкъанна. Хаанче хъыгъевчлес биссийн эйгъен дадалыкъле: «Мееб сыьваллай аблесда, гъу манчис не акка ачмыш гъымааьа, не къулеле гъымоозар». Тапшырыгъбыд гъуво биссий авайкъанна члалагни суралхъа. Биссий сабара аькъаьна хъывхъа мее, меб сыьваллай абайлена, къулек` авуб гивъур меб чина маьгъний гъаьана: «Ай дадал, уфтанна дадал, са къулеле гъоозуре ле, зы вас сук абы воб, манчике са даад гъеъе ле...». Дадал сабара вахтна сес дена гивийъарна, сыьвалйн мееб чина маьгъний гъаьана, гойне манчин эйгъен: «Деш зы гъу оохъанас, дора ши гъывагвас, зас гъамбаз вуккан воб». Мееб сыьвалйн маьгъний гъааьана: «Ай дадал, уфтанна дадал, са къулеле гъоозуре ле, зы вас сук абы воб, манчике са даад гъеъе ле...». Дадал меб алдамыш вухъа, къулеле гъоозарна. Сыьвалйн экъба мана авхъу къадахъанна. Дадални гъаьрайлхъа меб биссий гъывийхъарна. Ини элесыб мана сыьвалйни хыленче къатдивхъан гъааьана. Биссийн дадалыкъле эйгъен: «Зы вакьле мед эйгъен, мысаджаб сыьвалйьлхъа иняммыш моохъе, мана хебна аьмаьлдар вобна, манчин гъу оохъанасда». Мичлесийн хъыхъа мее Гъаьсан дидей меер ишилхъа айкъанна. Биссийб эйсийс охъанасын кар ана меб хаанче хъыгъевчлес гъазироохъена. Далаыкьлед эйгъен: «Негагда сыьвалйьс акка ачмыш гъымааьа, къулелеб гъымоозар...».

Биссий хааке аКьяІна хъывхъа мее, сыІваІлай меб абына. Къулек авуб гивъур чина маІгъний гъаъана: «Ай дадал, уфтанна дадал, са къулеле гъоозуре ле, зы вас сук абы воб, манчике са даад гъеъе ле...». Дадалын сес гъидяъан. Сабара вахт абКІын мее, сыІваІйн меед сес гъаъан. Манчихъа дадал иняммыш девхъа мее, сыІваІйн гяшен карбы гъаъанбы: «Зы текба авху воб, зас гъаммаз ыккан, деш зы гъу оохъанас, дора йизди хаахъа вуІххъаІс, зы вас са кІукІай денна гъевлес, окІыб сааъас, емыб гъевлес, деш зы вас писин гъаъас...». Дадал алдамыш вухъа, къул аахъан. СыІваІйн экІба авхъу дадал

авайкІанна чини хаахъа. Мани йыгъыл ГъаІсан дидей аКьяІна ыхъа. Дадални гъаІрайн сес манбышиКІле къайхъы деш. Эхъал` ГъаІсан дидейий биссий хаахъа хъабы къеджен, хав ачухда вод, дадалыб дешоб. Биссийн ГъаІсан дидейс хабар гъаъана къоІлле йыгъна хааскъа сыІваІлай абына. Экъба ГъаІсан дидее тифанг алябтІы, гъинбы гъабыКІын сыІваІлайни хаанче дадал къатдивхъан гъааъана. Манчиле хъийгъа дадалын дегъе шавус джад иджаза дена акка ачмыш гъагъы деш.

Урусни мизейле йыхъ-сумылхъа саакІал гъавъуна – Ш.Бабаева

АКИФ ГАІДИРОВНИ ДОЮЛ`ЫН СУВАГЫЛ`ЫН ЙЫКЪНЕКИН МАКТАБ

24 апрель, 2013-тэсын сен.

Ман йыгъ, Акиф ГаІдировни доюлни, 2 нумранани йыКънекни мактабни маІгаІллим коллективни ва гыргыни Сувагыл`ни хивни джаІмаІгаІтни ыІмыІрее къизилени гъаІрфбышка сана одКІунийн са йыгъ хъинне, шавуссе джад йикГ`ел гъийхан деш. Чунки мани йыгъыл` Сувагыл`ни хиве, Акиф ГаІдировни доюлна, гъаІшдийни хъаІдхъийни теляббышыс джаваб хъелена ыІлимна марказ – хивуна йыКънекни мактабна бинаа истифадеехъа хъуву воб. Ман йыгъ садджу сувагыл`бышди деш, гыргыни Закатала районни байрамылхъа сакІы вод. Тезе мактаб ачмышаъани йыгъыл` хивеехъа Бакеенче ва Закаталеенче хиледже мигъманаар абы вухъа. Мактабна директор Джарулла АІгъмадовее, гыргыни Сувагыл`ни джаІмаІгаІтни доюле, Азербай-

джанни девлетис ва чина президент Илгъам АІлиевыс, сувагыл`бышыс гъувуйни гъини падарКІайни мее, джуна миннатдарийваала агъмыш гъавъу.

Сувагыл`ни хивеедын 2 нумранан тезе мактаб алягъийни джигее шенке 1 нумранан йиссейн мактабыхъа. Анджах Сувагыл` хъиннеени хаІбни хивни мее, ман мактаб геед кІилданий. Ушахаар къоІни смеее мактабеехъа хъабеейыб, мед синифын утагъбы ушахааршыни мее къийхъар дешдий. Сасса дарсбы чини кІанени интернат мактабеений аІлгъааІ. Манчихъа горад, хивыс хаІдын йыКънекин мактабний ыккан. Ахыр ки, Сувагыл`ни хиве хъ`ейибле мартабанан, къоІлле хаІдын спорт залнан йыКънекин мактаб алягъийн ва 1 нумранан мактаб мани тезе бинеехъа кочмышехъе. Чини йиссейни бинеехъа ме 2

нумранан мактаб кочмышхъа. Анджах мактабна бинаа геоб йиссейбаний воб. Манчыни иншааъатыс 1956-гъэди сен гибгъыл, са сениле хъийгъа, йагъни 1957-гъэди сен манчын алягъий таам гъагъийнний. Мактаб хивуни йыкънеева, ушахаар ва магъагълламааршыни мее ман геод къулайканий вод. Анджах манчыхъа са агъибний вод – ман йиссейданий вод. Чина вахт абкынни са бинеехъа

ман меен усах ва магъагълламаар савъу, шаваа джад гъиняа манчын магъсулийет цыцагъа дешдий.

1912-гъэди сен Закатала районее геоб гуджукана зелзеле вухъа. Зелзелейн гъувуйн зиянбы ацахъесди мее, хивеехъа Бакеенче къомиссие ады. Къомиссийейн девлетни лезимни органбышыс магълуумат гъеленки, мактаб дарсбы илгъечлес кара агъ дешуд, чунки манчын диварбы сасса джигабыеенче хъодуйнбый. Манчыхъа горад, Сувагылни хивее йиссейн мактаб хъоттул, тезе мактаб алягъийни гъагъее девлетин къараар къабыл гъавъу. Гъамни сенни июнни вуза Сувагылее йиссейн мактаб хъоттул, чини джигее тезе мактабна бинаа аляагъа гиб-

гъылийнбы. Са сенни агъее, гыргын шараитнана, замаанайни гыргыни хъагъдхъийни теляббышыс джаваб хъелена, хъейибле мартабанана мактабна биняа алявъу, истифаадеехъа хъоолена.

Сувагылни 1 нумранани мактабыс тезеба алявъуна биняагъыб зелзелейле хъийгъа, дарсбы илгъечлес кара абы деш. Мани мактабна хъейибле мартабанана бинаа кеджарылхъа мее хъобтулна ва чини джигее меб хъейибле мартабанана тезе мактабна бинаа алявъу. Гъагъше Сувагылни хивее къоибле, хъейибле мартабанана мактабна бинаа вобна. Шы авуд Акиф Гагъдиоровни доюлни, 2 нумранани мактабни тезе бинаан шикылбы гъеле:

Аливхас Ваалхална Балкан

(Ингилис халкына хабар.
Оги 1-ъэсди нумырее)

Миджагна ичий Бенгалиейни Шагъна йиш йихъа. «ХъыІмаІкыаІн, – манкъвее ШагъзадайкІле эйгъен, закІле гъу садджу эгье, гъу наІхуІрна Ираныле Бенгалиейелхъа ары. Манчына хабар гъааъассе гыхъа, хъора цІетда кар охъне, йаІхъ хъабы мыссыра ихъес». Манкъвее джен хидматчеер хъоотІаланбы ва манбыше Шагъзадайс тезе палтарбы ва охъанасын кар адайле.

Эхъалийн кар одхъун таам ыхъайле хъийгъа, Шагъзадее джуни вукІлел`хъа хъадийни гыргынчына хабар ичийс гъааъана.

Хиледже йыгъбына Иранна Шагъзада Бенгалиейни принцессайни хаа ешемишехъена.

Са йыгъыл` Шагъзадее манкъукІле эйгъен:

– Зы Иранхъа сакІалас ыккан, зы хъаІкыаІнна ки, зы махъа сидийркІылее, дек`кикІле маІхуІд ацІахъес ки, зы хъикІу ворна. Зака сана балканылхъа алеобхас ва дек`кикІе эвлемишеебхъес иджааза гъевхъас. Бенгалиейни принцессее эйгъен ки, йидж манчыс разийра ворна.

Хаа гыргынбы къалаыкІийнкъаІ, Шагъзадайи Принцесса чардахылхъа илхъеебчы, балканылхъа илеебаханбы. Балкан хааІхъаІ илхъоочІе ва кьоІни саІгаІтыле хъийгъа мана Иранни Шагъыни шагъарыл` ооъаб воохъе.

Шагъзадайхъа шагъарни кыырагъыл` ыІмааІрат ээхъе. Манкъвее балкан махъа гъаххъа. Принцесса мани ыІмааІратее ээхва, Шагъзада дек`кисхъа айкІан. Шагъ джуни ута-

гъее гешце гиъурний вор, манкъулхъа дих хъикІува хабарбыний гъидхъыр. МанкъукІле дих сагъра къаджы мее, мана ман мее шадехъе ки, гъуджооме джад гъаъас ахва. Шагъзадее джуни вукІлел`хъа хъадийни гыргынчына манкъус хабар гъааъана ва дек`кикІле эйгъен ки, манкъус Бенгалиейни принцессайка эвлемишхъес ыккан. Шагъее эйгъен: «Мана засхъа айре, зы шу йизди хаа эвлемишааъасынбы».

Гыргынбы манчыле шадоохъенбы. Шагъее амыр гъааъана ки, Индус джусхъа хъаледжын. Индус джусхъа хъары мее, Шагъее эйгъен:

– Йизда дих дегъе хъарына, гъу балканыб алябтІы ааІс аІхаІ.

Анджах Индус манкъуле азыдрда ээхъе ва манчын эвез алишщес ыккийкан. Кучеени инсанаарше манкъукІле Бенгалиейни принцессайни гъакІее эйгъен ва Индус дюзира махъа айкІан. Манкъвее эйгъен: «Иранни Шагъее закІле увгъу ки, йизди илѐохани балканыл` Бенгалиейна принцесса джуни ыІмааІратеехъа хъайлева». ХидматчеершикІле Индус юграний ацІа ва ичий балканылхъа алееъэс разѐохъенбы.

Индус балканылхъа илхъечІена ва балкан хааІхъаІ илхъоочІе.

ШагъыкІлейи дихыкІле ичий аляртІу ааІна Индус къеджена. Балкан хъыІхъийле оохъа илхъоочІе ва са гъавуле улеке ивийгал`на, дегъе манбышыкІле мана сайыб къоодже деш. Аливхас вааІхаІна балкан дамабышди, тепабышди, шагъарбышдийи

дерягыбышди оогъанче аливху абкIын, ахырее Кашмирни оIлкайлхъа хъабы. Са гъавуле индус мыс хъехъе ва манкъвее балкан са чIалагни кIанехъа гъахъа. Индусее ПринцессайкIле эйгъен: «Гъайни хаIбни йивейк` авур гийъре, зы аркIын шас охъанасын кар ал`лес». Мана хъигъечIу айкIанна. Индус аркIын мее Принцесса гъарай гъааъа гийгъал: «Зас кумаг гъеъэ! Зы гъайни адамиyке къатдийхъан гъееъэ!» Мани вахтал` Кашмирна шагъ чIалагее ээхъе. МанкъукIле ичийн сес къайхъы, экIба балкан махъа гъооокка.

Мана Принцессайсхъа хъары мее, манкъвее гыргын джус юшен гъаан: «Зы Бенгални шагъына йиш вор. Зы Иранни шагъни духайсний йыIххъаIс

аттамишеехъе, гъини индусее зы хъейхъуI гъайняхъа хъары. Кашмирна шагъ манчыле геер гъыIрсламышехъе, ва манкъвее джуни нукараршыкIле эйгъен ки, мана индус аххъы гикIеджын. Хъийгъа манкъвее Принцесса джуни шагъареени ыIмааIратеехъа хъийкекка. Принцесса манчыле геер шадеехъе. Мана фыкыррашмишеехъена: «Кашмирна шагъ геер югна инсанур, закIле ацIан, манкъвее зы Иранхъа сейкIалееъэсда».

(Хийгъийн хъалесын)

*Ингилисни мизейлни оригиналыле
йыхъ-сумылхъа саакIал гъавъуна –
В.Гъамзаев*

Гъамеебхъайнбы

(Поэма)

Са сес хъады: «Гъамеебхъайнбы!», хаIвын, чIийейн багъры хъодху.
 Узоозани йикI бышееъаб тезебамба ялав хъибхъы.
 ХъигъдѣочIейее йикI еенче агъ, ялав хъибхъы някъуб гѣбхъун,
 Хъулеб-хъулеб тахсир дешын гагъраманар нукънен обхъун.
 Хъуледса хав къаIраIд аху, хъуленкъуна къаIбхъы уджагъ,
 Джасат-джасат инсан орхъун, дыксынмышувхъана торпагъ.
 Гъар ъкъ сурайл` харабабы, виран аху шагъар, хиваар.
 Са баркIв авху, сайыд къеква, юрд-юва деш воб инсанаар.
 Дамарбышее эбыб хъооххъу, нагъ гиккасыб хъаIбкъыIнийнбы.
 Гъала манке йикI гел хъабы, джо къалявъу абкIынийнбы.
 Чоджааршыхъа йичу гееще, ушахаарще гъооххъа дек`къар,
 Гъини хивее хайбыд дешуд, тека-тюдда къедже дивар.
 Виран вухъа авху оIлка, кIѣбгъурийле къулдур банда,
 Барбараарше водун садхъу, гъуджооний вод шас гыранда.
 Гыранданий са уджагъни быхареенче аIлхъааIн кума.
 Гыранраний хаана дирак – дек`; суфрайни гиъур къома.
 Гыранданий эб, шын гиккы балабышыс алиъийн хав.
 ГъаIшеде къоIбле дирак авху, хъидѣохъайее йикI еее ялав?
 Гыранданий вод хъал` хъикIуйн – ед`, дек` дена ахвийн ушах,

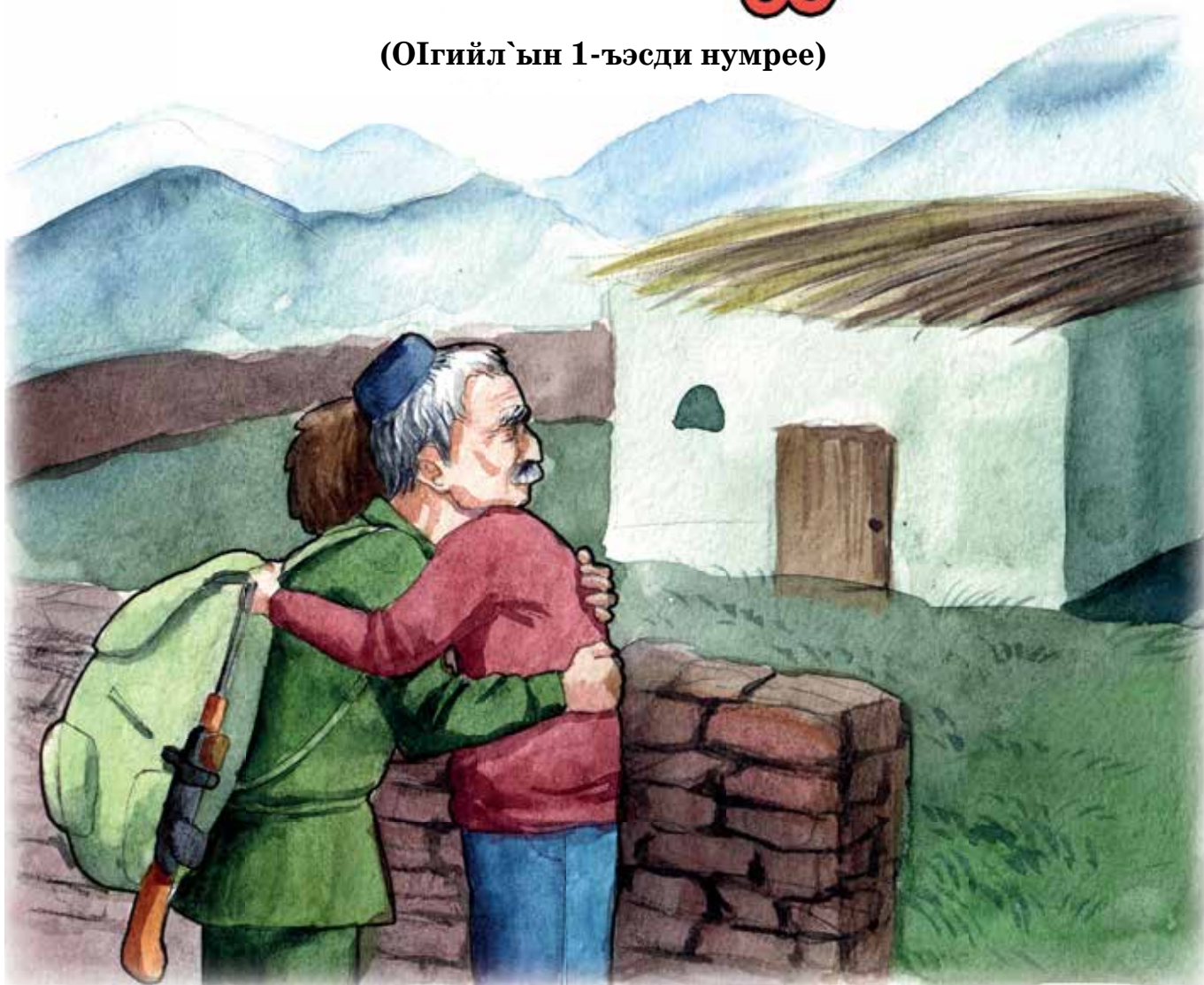

Гыранданий гьадкьур ахвийн маГьаАллеени ювейн бытах.
Гыранданий кул`фатбышди кАушел оодын аАхъАнабы,
Гыранданий шитГейн меени йикГел оодун кААдхыйн цабы.
Нишысынний шас гьин байрам, гьин медалбы, гьин медалён?
Торпагъеяхъа тапшыр гъаъы, гунагъ дешын хъебцАал милён.
Топ, танкАыка гьадкьур, гыйхуАр, тАетГ`тАеленан чАалаг, чолбы,
Экынбышее гул`ле оозу, чил илэззур эбан гол`бы.
Бомбабышка кАету-кАету, къан-къох ыхъа нукънен багъры,
Гъеч нукънесе кАел гыйхане инсанаарше гъувийн агъры?
Гёохъан гъавъу, гъайни мееган торпагъылхъа йыгъ эхана,
Торпахна дих инсанне вор, джанаварне дешхъее мана?
Джанаварын насах дешуд шуъурнани инсаныхъа,
Чини аАрее деш сачайхар, мыссываалаб хъабее чилхъа.
Нукънен инсан гываджына таарыхбышыс ихъес рагъбар,
Гываджы деш, авхъа гичАу, напс, гъавасна ихъес нукар.
Фашистяршыс нукар вухъа, алдамышхъа, гъамыд хъААджкыАн,
ХаАта миллет оАлумеехъа са копакни хъигъна адкАын.
Адолф Гьитлер! Гъала геер гъу гёххъан гъаъас агъ, къаргъышын,
Гъайни дюн`йел йыгъни рыАгыАс няа джаб манзил`, не диндж дешын.
Хъулеб оАлка, хъулеб шагъар гывабхын воб виджданыке,
КъАраАн кал`ле, дюн`йе аххый наАхуАд адкАын хияалыке?
Дешдий ацАа, зорал`, гуджул` илэззурхъее са гъоАкуумат,
ААчейл оодун даха хъинне, кАехъа, вухъее багъна бабат.
Йишди нукънен дост, гъамбазни кълбышеехъа тАетГ`бы гёка,
Дешдий ацАа, душман ичАувее, гАал` мизеенче эб огъоокка.
Зинджырбышке джан къатдитхын ишыгъеехъа ичАуйн миллет,
ХъынтАаршыка сачахарас, къидеджесва сайыд зиллет.
Оза хъыхъа таарыхбышее ду кълалеччуйн ЧААраАн Орду,
МоскАвайле кълбы гету, душманааршын йикГ`бы хъоду.
ЦАа хъидхъу някъв, торпах гёбхъун, къл хъады мее ялавылхъа,
Душманааршын йиван машын, зирегъ сакАы баАмбаАкылхъа.
Илэзре бес аАхее, душман, гьин вас тот деш, гьин вод яман,
Мыса джад деш кАел гъиханас, « чААраАнбыше» аххыйн диван.
Хочебышын акваа Берлин, кАёбгъур хъооА воб кал`лел оохъа,
Ыккийкын вас дюн`йе аххъас, гъеч Ватаныб дешда вахъа.
ААхаАхъее гъу гьорку сайыр мерункъуни гынейк` хъетАе,
Гъина васда Ленинград, гъААше йыгъна пай алебтАе.
Гьин Киевын, гьин Минскын, гьин Брестын ихъес эвез,
Торба-торба някъв гъааххъасда, аАхее сайыр хъихъе делес.
Сталинград, Смоленск, Курск, Брест, Москва воб шас йикГел,
Йыгъна някъуб гёохъанасда, деш гывааджес кълАе - кълАел.
Гуч хъибкАырни хылепбышка Берлинылхъа кАейхийн байдах,
ЙикГел оона джыда вобна, узоозасда гъала, кълочах.
Кълыйна шыАнкъааА байрам водун, кАел хъадеейыд аджы, агъры,
Топпаршыни салютбышке хъоха водун дюн`йейн багъры.
Вушу джар деш кАел гъирхын вор, джаргее ворна гъарна салдат,
Шассе йикГел гъеч гыйхане гул`лелхъа туш хъадийн кул`фат?
Са йААххъее шос шы дарс гъувийн, Российелхъа гъеъэ гъавас,
Шаке аман гозет мааъа, писба вухъес йишда гисас!

Игит Зураб

(Оггил`ын 1-ъэсди нумрее)

– Молодец, йизда бала, – Зурабни вукӀлел хыл` къадгъу, дидее эйгъен, – Игит!

Дидее джука сана чеехъа гыней, хъеххъуйни чурунын сура, ниссенин кацӀ ва сайыд хьинен къаб гиххьына чанта алябатӀа. ЙыкъаӀлхъа чанта абчы, манкъвее антросолеенче джуна тифанг алябатӀа ва джибеехъа къоӀбле пачкӀа патӀронна гивийхье.

– Ыгъын! Дидей вахъа тифангыб вобуде! Хъавле мана зы авхъас!

– Мана вас лезимна деш! Мана вас оунджах деш вод, манчыхъа гораб, зы

мана дигуляаъана. Ман увгъу, дидее тифанг мыгалхъа абачче.

– Зураб, карбы алийнбыне? Хъора, йаӀхъ гивгъалас! – Хъийгъа мана невайхъа иляккы, мед эйгъен: – Вака сана куртӀкӀа алеетӀе, шы хаӀм шаа къаагъас, хаӀмде мыкӀада ихъес.

Манбы хаанче хъигъеебчӀийнбы. Дидее юк ыӀхийни аӀмаӀлейни гарданана кандир хыле авхъу Зурабыке хъидгӀынаъан:

– АӀмаӀлелхъане алихас ыккан, дешхбее ыгъийкарне ыӀххъаӀ?

– ЫҖгыйкар ыҖххъаҖс ыккан, дидей!

Дидее аҖмаҖлейлхъа чанта абчы эйгъен:

– Манке йаҖхъ гивгъле.

Манбыше саҖгаҖгий сурана йаҖхъ авайкҖан. Манбы ааҖна джыгъыр цҖепба хивыле дереехъа гивчҖу, гооне манче джо сувани кьомахъа алхъавъу. Дидее невайс йаҖххъаҖ хиледже хабарбы гъаъы, хъийгъа невайс наҖхуҖр сувайке алла оохъа илхъечуй хаҖд хъаъы ки, умойзарджын, наҖхуҖр сувале авхъа гичҖуй хаҖд хъаъы ки, гыҖгъмаҖйкарджын. Дидее гъамыд манкъус хаҖмдийни вахтал` йаҖхъ ааҖнкъаҖ хаҖнебышхъа иляккы йаҖхъ тҖабал гъавъий хаҖд хъаъы. Дидее йаҖхъаҖ Зурабыс геед кар хаҖд хъаъы, гадер матхъа аху ки, джуни дидейкҖле ниеен карбийи аҖҖа ва гъини сакъоҖни йыгъее манкъвее джус ниеен карбийи хаҖд хъаъы.

– Гъайняхъа иляккe, Зураб, гъу сувал` ихъеейыр, шагъарее, не чҖалагее ихъее гъамбаше йаҖхъ йикҖел авхъе.

– Бес мана зы наҖхуҖбна йикҖел авхъас? – Зурабее эйгъен, – ЙаҖхъ йаҖхъ воб де.

– МаҖхуҖд деш вод! Иляккe, къооджее йаҖххъыҖни къырагъыл`на къайе, чик авгъанчeб юв аҖлааҖ, иляккe шени сувайн ганз филни каллейк` акарада вод, нейыр иляккe, дама хъабы шааъаб къайейс хъивийхъар, къайел ооъадыд гаввабийн акваа вод. Гъин гыргын карбы йикҖел аххъе, манке гъу азмышхъес деш.

Ва Зураб йикҖел аххъаххъа гиргъыл, нен кар наҖхудий йаҖххъыҖни кырагъыл` къадчу, няабий юв аҖлааҖ, дама няабий илвийкҖар.

АҖкъаҖнанче хуваабышын гягъадакҖван сес хъады.

– Гъааня, шы гъибхъырийнбы! – Манбы са юкна ахыни, къайейке аляъийни диварысхъа гъибхъыр мее, дидее

эйгъен. Мани диварни йыҖкъаҖл нукънен даханан, къайейке аляъийн дягаи къедже. Чини къулепбышыс къеквабийи ыҖхыҖ. Мани дягеенче аҖкыҖн далыбынана, джодун, кулякее гедхъунийн кҖаарын акъванана, анджах аҖхъаҖнайкан гҖал кҖырыбышылхъа гъидхъырнасадайий хъигъечҖе. Манкъвее, Зурабыс делес хъыхъа, джуни къабарбынани, маҖгъкамни хылепбышка сана гаде оохъа ал`яртҖу гъувойхъарна, хъийгъа мана маҖгъкамра хъылибыше хъа саъы эйгъен:

– Машаллагъ, хаҖр хъыхъавур! Хъийгъа Раджаб даее дидейлхъа ул` гуҖвхуҖ эйгъен:

– Даватбы гъаъасда мена хъыхъавур! Даватбышыс давараар зы гъелесынбы. Садджу истагъ тҖабал гъейгий ахва.

– Хъудура хаахъа, – Раджаб даее манбы ахъа хъоотҖал, – зы шу аблесва йыкъ гъавъу вобна.

Шы ээбчҖийн дяга кумайн гяцҖыйи, чуҖнки гыр къабчыйни уджагъын кума быхарайкеалла деший ааҖ. Дягее быхарайни джигее паталокее садджу къаҖчий гъассыр ва кума манчейи югда цҖыцҖаъа деший. Манбы оохъа, къуҖваҖнада ихъеджынва лит геччуйни, къайебышкейи къувайке гъавъуйни тахтыл`гивийъар. Раджаб даее демырени джамбыше хъа манбышыс йыкъбы кҖяъа, гыней гъадкъур гадейни хылехъа хъеле.

– Оохъне къуҖмаҖна йыкъ, анджах иляккe, гҖал` гюмойхъанджын, йыкъ илѐогъассе оҖгее кҖукҖеехъа уф ээъэ, – Раджаб даее невайсий дидейс осанн кҖукҖаар гъеле ва манбы кышнана йыкъ обхъан гивийгъал.

(Хъийгъийн хъалесын)

Урусни мизейле йыхъ-сумылхъа саакҖал гъавъуна – В.Гъамзаев.

Ураза байрам

Аизна ваз, йыгъ ХаIдын –
Ураза байрам.

ЙикГеенче идааIн водун –
Ураза байрам.

Планетее ман илийкIар,
Чин шадааъа мусурманаар,
Джын, шейтIаныс гъеле ыкIар
Ураза байрам.

МаIгъаIммаIдле вод сив аххъий,
Лезимба шас гунагъ гивкий.
Чин хаIбхъааъа ыIмыIр вуккий
Ураза байрам.

Джегъеннямын акка садчы,
Дженнетеехъа чин йаIхъ къабчы,
ХаIнейкана габа абчы
Ураза байрам.

Ненкъвее аххъее Идаагын ян,
Сив аххъы, къабтIас мее заман.
Балябышди оIгийл къалхан
Ураза байрам.

Чадыр абчы мее Рамадан,
Чил оо ээхъе хаIвун майдан.
Чырынбышыс пальма, пандан
Ураза байрам.

ЙикГел ихъе Аллагъ, Къуръан,
Инам маъа, гъекIвее тиран.
ЫкIар ыIхее, юг хъаъа ман
Ураза байрам.

Гъор дена воб шечI Мурадна,
Гъин йыгъ – байрам вод къоIд къатна.
Бордж, инам, видждан йикГена –
Ураза байрам.

Урусни мизейле йыхъ-сумылхъа саакIал гавъуна – Валегъ Гъамзаев.

Дарманын алабы ва емишды

ТЫМЫЛ

Тымыл` энке югни мейвабышын са вод. Манче джане югна эб гъаа`та, джане сабына итумна материя кьуваина хъаа`та, эб менни зияннани шырабышке темизяа`та.

Тымылен нафас алятлани йахъбышда ва обкабышда вазийят юг хъаа`та, инсан джане хъа`ля`та, кутунааршыл` оохъа ма`са`та. Тымылека сана са-кьобле дене ешына оохъанас вуккан ки, манче джан кппышма`аджын.

Кыл`ктам аххыйнкъа`л тымыл` одхуний зияныка вод. Манке тымыл` кагра`возыка одхуний ма`сла`гъа`т кьоодже.

Тымыл` одхун мее, инсаныс хъян илэгъас ыккыйкан. Манчыхъа горад тымыл` чурчумани карака охъанас ыккан.

Тымыл` одхунийле хыйгъа оохъа хъян илэгъас ыккан деш. Манче инсанны джане вадянка гъаа`яс мумкум вобна.

Тезеда хъодуйни тымылен организма кьуваина хъе`э`й`д, манче

инсан коппыша`ана. Манчыхъа горад, ман са`ий`ле хыйгъа кьолле йыгъна гьиваджес ыккан. Ва манчыле хыйгъа охъанас ыккан.

Гы`ч`ы`д`г`ы`н`ийн тымыл` дегъе хайырыка вод. Манче джан итума`ян, югна эб гъаа`та, джан та`вил хъаа`та. Ман тымыл` ыклар алгъавгыйни инсанааршыс геед хайырыка вод. Анджах ман кьабыхбы дена охъанас ыккан.

Тымыл` кар одхунийле кьобле, хейибле са`га`т илгъевчуйле хыйгъа охъанас ыккан.

ЧУРЧУМАН БАЛ`Ы

Чурчумани балийн хъян ыккыйкый аклана`та, сафрайнаи эбана гьиццяхаала авхъа къа`ба`ач`че, сафрайке ээхъен гьал`ва`рк`ы`н`ий ва гьал`ы`гий аклана`та, сафрайке ээхъен вухъун абк`ы`н`ий яваша`та. Хъеххъу`ийни балийн тезени балийле геед джан итума`та.

ШОКЛЕ МАН ЮВААР АЦНАНБЫНЕ?

Цабылена юв

Эрыкьна юк

Хеккана юв

Чюв

Кюнях

Акацие

Къабах

Къизилагъадж

ВоӀх

Хид

ГаӀврудж

Къарагъадж

МыӀхъ

ТАЛМАДЖЕБЫ

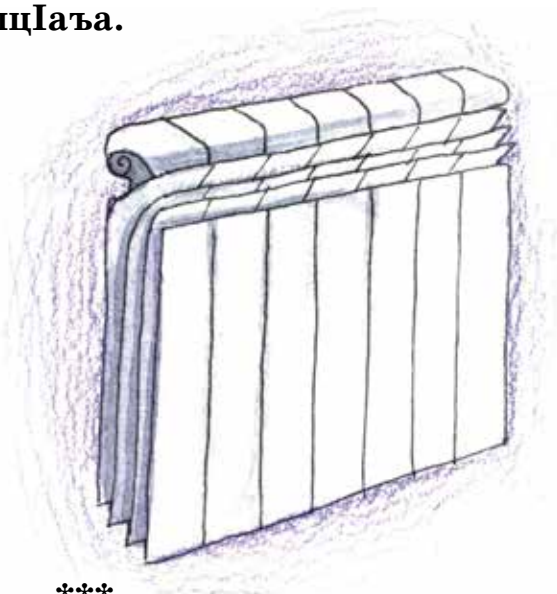
Хадын гал`, хырын аква,
Хыл`на цюбан вод къеква.
Къыдим вол`ли къилёохъа,
Тарг гыдия чин акваа.

Гьамбазаар делес хъааъа,
Са джигеехъа чин сааъа.
Не ул` деш, не хылепбы,
Джон шикыл`бы цыцлаъа.

Хьинекан дурба,
Чихъа воб торба.
Къылина мыклада,
Къыдимына къулмада.

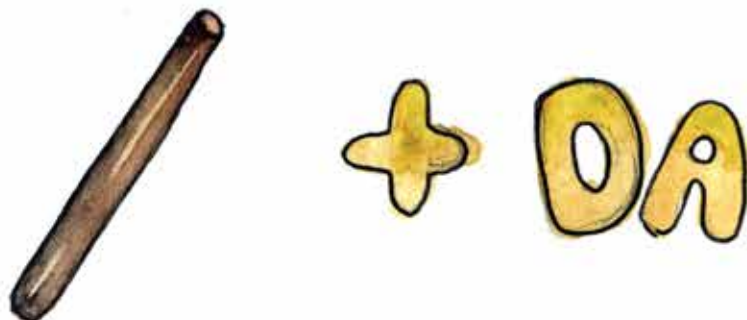
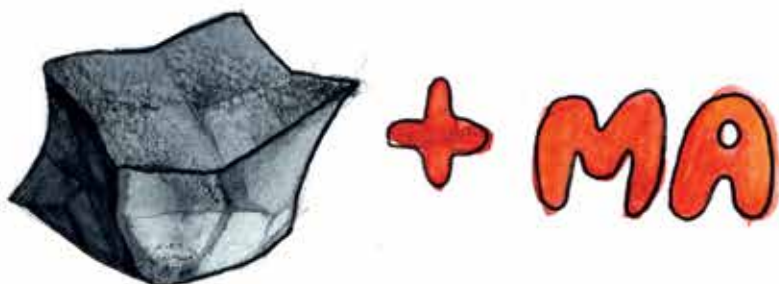
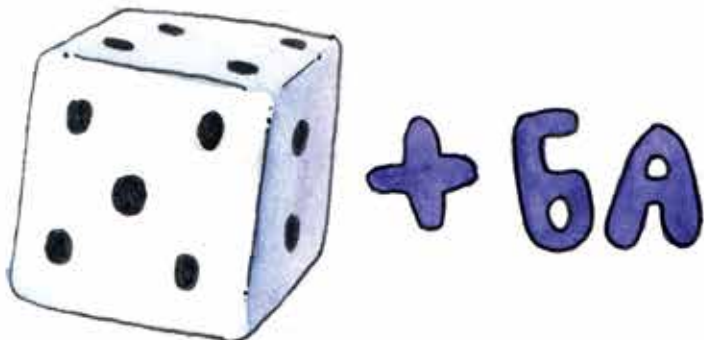
Чихъа миджагын эва,
Иммейгье гъу къонджева.
Юххъан хъады мее гёку,
Авхъаахъа йишда сува.

Хоче деш, гыйган чолее,
Хьобле тлуб чихъа хыле.
Аххъы быт` къацладкунее,
Чис медын быт` алееле.

РЕБУСЫ

Соколёнок Лачын

2/2020

март – апрель

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:

Министерство информатизации, связи и массовых коммуникаций Республики Дагестан.

Регистрационный номер

серия ПИ №ТУ05-00413 от 22.04.2019 г. выдан управлением Роскомнадзора по Республике Дагестан.

Издается с января 1980 г.

Руководитель – главный редактор

М.М. Ахмедов

Редколлегия:

В. Гамзаев (редактор)
Ш. Бабаева
А. Дадашев
А. Исмаилов (зам. гл. редактора)
Т. Зургалова (отв. секретарь)
Н. Исаев
Х. Назирова
Аб. Омаров
К. Омаханов

Художественный редактор З. Даганов

Технический редактор Т. Лузина

Художник номера З. Даганов

Фото на обложке М. Колюбакиной

Формат 60x84 1/8
Бумага офсетная.
Уч. изд. л. 3,9.
Уч. печ. лист 3,26.

Выход в свет 13.04.2020 г.

Тираж 235 экз.

Заказ № 531.

Типография:

ООО «Издательство «Феникс-пресс».

Адрес типографии:

367018, РД, г. Махачкала, ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель:

Государственное бюджетное учреждение Республики Дагестан «Редакция республиканских литературных журналов «Соколенок» и «Литературный Дагестан».

Адрес редакции и издателя:

367000, РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

Электронный адрес редакции:

litdag@mail.ru

Цахурский язык.

Индекс: на год - 78438,
на полугодие - 73888.

Цена свободная